

JAROSLAV HAVLÍČEK

3. 2. 1896 - 7. 4. 1943

Významné místo v žánru psychologického či sociálně psychologického románu patří českému spisovateli Jaroslavu Havlíčkovi.

Narodil se 3. února 1896 v Jilemnici v Podkrkonoší, v domě, zvaném podle dřívějšího majitele Hampelhaus. Jeho matka Julie rozená Knýová byla dcerou hraběcího nadlesního z okolí Chlumce nad Cidlinou a otec Josef, tamní učitel, byl snaživý a samorostlý člověk, který napsal a vydal kroniku města Jilemnice a uveřejňoval různé příležitostné články. Po něm zdědil Jaroslav Havlíček literární nadání. V Jilemnici prožil šťastné dětství po boku o tři roky staršího bratra Josefa a pod laskavým dohledem dobré maminky, která děti učila lásce k přírodě. Rázovitost podkrkonošského lidu poznával Havlíček zejména u otcových rodičů v Hrabačově, kde byl dědeček hostinským. V dětství a jinošství prodělal několik nemocí, které ovlivnily jeho povahové sklony.

V mládí se u Havlíčka projevila záliba v kreslení, provázená touhou jít na uměleckoprůmyslovou školu a stát se malířem. Praktické záměry rodičů, vedené starostí o synovu existenci, však zvítězily, a tak po maturitě na jičínské reálce v roce 1913 absolvoval jednorocní abiturientský kurs při obchodní akademii v Chrudimi. Po neuskutečněné touze být malířem zbyla v Havlíčkovi dlouho nezahojená rána. Bohatým pramenem zážitků mu byly prázdniny roku 1913, kdy se v Jilemnici konaly výlety a pořádala divadla. V tomto roce o prázdninách se seznámil se svou budoucí ženou, dívkou z Jilemnice, Marií Krausovou.

Krátkou epizodu vysokoškolského studia obchodních věd v Praze na počátku 1. světové války vystřídal v roce 1915 po odvodu pobyt v důstojnické škole v Kadani a odchod na válečné pole. Poznal všechny hrůzy ruské a italské fronty. Třikrát byl na frontě, dvakrát byl zraněn. Po skončení války se cítil starý, připadalo mu, že mu valná část mládí uběhla.

Roku 1919 nastoupil jako úředník do Živnostenské banky v Praze. Zároveň studoval při zaměstnání opět obchodní vědy, avšak po dvou letech studií zanechal.

20. srpna 1921 se oženil s dcerou váženého jilemnického mydláře Marií Krausovou, jež spolu s osobním kouzlem přinesla příštímu spisovateli darem

nepřeberný látkový materiál svého rodinného prostředí. Rok po svatbě se manželům narodil syn Zbyněk a v roce 1924 dcera Eva.

Pedantsky pečlivý úředník z hloubi duše nenávidí své povolání, ve kterém setrvává pouze s ohledem na svou rodinu. Teprve po každodenním návratu z kanceláře domů na okraj Prahy do Krče, kde žije se svou rodinou, a od roku 1929 do rodinného domku na Spořilově, se pouští do psaní, aby ze sebe vydoloval, čím překypuje jeho skrytý vnitřní život. V noci píše, často až do svítání. Tak začíná vznikat Havlíčkovo literární dílo.

Zatímco jeho současníci, co napíší, také včas publikují, Havlíček uveřejňuje od roku 1924 jen tu a tam po časopisech básně a teprve od roku 1928 drobné povídky. Jeho plachost mu brání vejít ve styk s literárními vrstevníky. S pomocí Antala Staška debutoval verši v časopise Zvon (1924), později tiskl povídky v časopisech Cesta, Sever a Východ a zejména v Lumíru. Některé z těchto povídek otiskl Havlíček ve sbornících *Milostný kruh* (1941) a *Kamenný orchestr* (1944).

V roce 1925 napsal vzpomínkovou prózu *Máňa* (Povídka o mé ženě), kde se vyznává z lásky ke své ženě Marii a vzpomínkám na mládí, v letech 1926-1929 píše deník *Manželství*.

Poměrně pozdním spisovatelským debutem Jaroslava Havlíčka, ponecháme-li stranou jeho začátečnické verše, byly na přelomu dvacátých a třicátých let povídky (posmrtně vydány s názvem *Neopatrné panny*). Už zde projevuje vyzrálý vypravěčský talent, cit pro dokonalou stavbu děje, schopnost vycítit tragiku životních situací, smysl pro konkrétnost sociálního prostředí a citlivou analýzu lidského nitra. Havlíček v těchto letech vydal pouze dvě bibliofilie: roku 1929 *Knihozrout* a roku 1931 *Smrt bibliomanovu*. V roce 1930 píše soubor próz *Zánik městečka Olšiny*, který vyjde posmrtně roku 1944. V české literatuře třicátých let vystupuje Havlíček jako analytik lidských povah pokřivených nezdravým, tíživým prostředím maloměšťáckých rodin a zmítajících se touhou po úniku.

V době, kdy se odhodlává k vydání prvního románu, je už autorem šedesáti povídek. Jako obratný a vyzrálý vypravěč vystupuje románem *Vyprahlé touhy* (1935). Přepracované vydání z roku 1944 se vrací k původnímu autorovu názvu *Petrolejové lampy*. Zde vytvořil realistický obraz životního osudu mladé ženy, která přes své dobré majetkové zajištění a dobré povahové vlastnosti i tělesné zdraví nenajde vytoužené rodinné manželské a mateřské štěstí. Za tento román je pochválen tehdy konzervativní kritikou. V roce 1969 posloužil jako předloha režiséru Juraji Herzovi k natočení filmu se stejným názvem *Petrolejové lampy*.

V pořadí druhým Havlíčkovým románem je román *Neviditelný*, který byl napsán roku 1935. Tiskem vyšel roku 1937. Tomuto románu patří atribut Havlíčkova umělecky nejdokonalejšího, metodicky nejčistšího, žánrově nejryzejšího románu. Je to vrchol Havlíčkovy romanopisecké virtuozity. Námětem je motiv rodového šilenství, který se udál kdysi v rodině jeho manželky. Duševní choroba, která spočinula na rodině maloměstského bohatého továrníka Hajna a vyřazuje ze života postupně jeho bratra, dceru Soňu a nakonec i vnuka. I tento román dosáhl úspěchu u kritiky. Román *Neviditelný* byl v roce 1988 zfilmován režisérem Jiřím Svobodou a dostal název *Prokletí domu Hajnů*.

Dalším je román *Ta třetí*, který vychází v roce 1939. V centru pozornosti je postava maloměšťáka, v ničem nevynikajícího úředníka a jeho rodinné a společenské prostředí. Próza končí opět prohrou hlavního hrdiny. V tomto roce začíná psát také *Vlčí kůže*.

Poslední Havlíčkův román *Helimadoc* vyšel knižně už za okupace, v roce 1940. Je to příběh pěti dcer ovdovělého venkovského lékaře, lidumilného, ale podivínského ve výchově vlastních dcer, přitom statečně vzdorujícího místnímu měšťáckému prostředí. Retrospektiva je zde spojena s poetickou atmosférou milostného vzplanutí a dospívání. I tento román byl zfilmován; v roce 1993 ho pod stejným názvem natočil režisér Jaromil Jireš.

Smykán neutěšenými životními poměry a přepracován Havlíček v létě roku 1940 velmi vážně onemocněl. Po léčení se opět vrací k práci v bance. Protektorátními přísluhovači je souzen a odsouzen jako autor "nemravných" povídek, když roku 1941 vydává *Neopatrné panny*. Přesto dál horečně píše a roku 1942 vydává novelu *Synáček*. V lednu roku 1943 v Lucerně spatří premiéru filmu Barbora Hlavsová, podle námětu jeho povídky *Skleněný vrch*. V témže roce píše romaneto *Smaragdový příboj*, které vyšlo v roce 1946.

V březnu Jaroslav Havlíček onemocněl chřipkou, dostal zápal plic, přidružil se zápal mozkových blan a v nemocnici na Bulovce dne 7. dubna 1943 večer umírá. Poslední rozloučení se zesnulým spisovatelem se uskutečnilo dne 14. dubna 1943 ve strašnickém krematoriu, kde nad rakví promluvila spisovatelka Jarmila Glazarová.

Posmrtně byly vydány další jeho díla:

Zánik městečka Olšiny (1944)

Vzdoropohádky (1954)

Zázrak flamendrů (1964)

Vlčí kůže (1967)

Prodavač času (1968)

Jaroslav Havlíček hlubokou psychologickou analýzou dává nahlédnout do nitra svých postav, do jejich psychiky, ale zároveň naznačuje vliv společenského prostředí na ně. Ke svým postavám a jejich příběhům zaujímá stanovisko, jež je kritické, ale najdeme v něm také znaky jeho vlastní povahy a biografie. Byl to člověk citlivý, který velmi pečlivě rozvažoval, jak se zhostit svých uměleckých úkolů. Po nocích doslova dřel na svém literárním díle, usiloval o jeho čistý obsah i tvar. Jako ukázněný naturalista s mírně navinulým pesimismem, se nedal nikdy strhnout k senzačnosti, jako bystrý psycholog pozoroval marné rozlety jednotlivců, kteří se bouří proti místní morálce. V tom má předchůdce v K. M. Čapku-Chodovi. Byl znám jako člověk pracovitý, přísný, přesný a málomluvný. Tíha života, rozděleného protikladně do denní úřednické práce v bance a do noční tvůrčí práce spisovatelské, nakonec předčasně zlomila Havlíčkův život. Ohlas této tragiky najdeme i v jeho díle.

Chci říci: Sám pro sebe a pro své vzpomínky
napsal jsem obraz svého mládí a svého blaha
všeho toho dobra a zla, které přišlo ke mně
z rukou jediné ženy ...

... Pro tebe jsem psal,
zestárlá čtenářko po mém boku,
a pro tebe, můj já, neznámý a zchátralý čtenáři.
Dej pozor! Ač špatně psáno, je psáno krví.
Zavři oči, dřív než je otevřeš na prvou stránku.
A poslechni hudbě kroků přicházející z dále ...